

Det botaniska innehållet är rikt och kanske för många lite överraskande. Gunnar har genom åren skärskådat biotoper som härbärgerar en rest av det gamla odlingslandskapets flora, som stubbåkrar där ännu ogräs som sminkrot och nattglim kan överleva och de blommande kraftledningsgatorna, där importerade exotismer i Upplands flora som sommarfibbla och småvänderot etablerat sig.

Veckholms skjutfält sydost om Enköping är ännu hemvist för fältgentiana och finnögöntröst – här har många arter bevarats från det landskap av herrgårdstorp som försvann när militären ryckte in, och som inte drabbades av det moderna jordbrukets hårdhänta rationalisering.

Vi förs till Bergslagens finnbygder, där de isolerade förekomsterna av ”finnklint” (flornas

ängsklint) och kanske toppklocka och kåltistel bär vittne om 1600-talets bosättningar österifrån.

Sist bland dessa exempel väljer jag den gäckande grådraban vid Hjälstaviken, ibland i riklig mängd, oftare knappt uppletbar, de båda författarnas överraskande fynd av en art som nu är så gott som försvunnen från Mälardalenstrakterna.

Länge än skulle man bokstavligen kunna botanisera i denna bok, men jag hoppas att exemplen skall locka många att finna sin väg till den och leta sig fram i den brokiga blomsterväven. **SBT**

Se blomman

Kerstin Ekman & Gunnar Eriksson 2011. Albert Bonniers förlag. ISBN 978-91-0012577-6, 304 sidor. Pris ca 200 kr.

Högbergs flora

Anders Bohlin berättar om en gammal flora som aldrig gjorde några större avtryck i den botaniska litteraturhistorien.

ANDERS BOHLIN

Jag har en gammal flora i min bokhylla. Den saknar text på bokryggen. Floran som är skriven av J. D. Högberg och utgiven 1843 är betitlad ”Svensk Flora innefattande Sveriges Phanerogamväxter, med en kort, förberedande vextlära för nybörjare”. Även om boken är riktad till nybörjare så är den med dagens mått ganska avancerad. Den är tillägnad professorn i zoologi, dr. Carl Johan (Jacob) Sundevall.

Johan Daniel Högberg föddes i Mariefred 1823, blev apotekarlärling i Strängnäs, och ”studentkandidat” i Uppsala. Han var alltså tjugo år gammal då han publicerade denna märkliga flora. Högberg avled i Uppsala den 13 juni samma år. Dödsorsaken är inte känd, men man kan undra om han inte ville leva längre efter den fruktansvärda recensionen av florans i Botaniska Notiser 1843.

Två år tidigare hade Högberg publicerat en ”Naturalhistoria för ungdom” med över hundra kolorerade figurer. En bok som i dag kostar närmare tretusen kronor på antikvariat.

Förordet till florans börjar med orden:

Närvarande arbete är ingalunda ugifvet i afsigt att öfverträffa de Svenska Floror vi förut hafva; det är ämnadt att öfverlemnas åt Landtmannen, nybörjaren och den olärde, som, med sinne för naturens skönhet, ej kan undertrycka sin vetgirighet utan önskar att litet närmare lära känna Botanikens väsende. För den som ex professo ämna studera vetenskapen är det sålunda ej utgifvet.

I avsnittet ”Vextlära, (botanologi)” presenterar Högberg såväl Linnés sexualsystem som Tourneforts system samt Fries’ och Reichenbachs naturliga system.

”§ 37. Systemer

Artificiella systemer. Vi hafva uti inledningen §.5 sett skillnaden emellan de artificiella och naturliga systemerna. Af de artificiella äro ostridligt Linnés och Tourneforts de bästa och sinnrikaste; det förra bygd på ståndarnes och pistillernas beskaffenhet och det senare på blomkronornas utseende och förhållande till hvarandra. Linnés system kallas företrädesvis sexualsystem, emedan det är grundat på köndelarnes beskaffenhet (sexus).

§ 38. Linnés sexualsystem, det sönderfaller i 24 klasser som följa.

§ 39. Tournefort indelade sitt system i 22 klasser, grundade på blomkronans beskaftenhet.

§ 40. Professor Fries' Naturliga system: Vextriket sönderfaller först i tvenne stora hufvudafdelningar: Cotyledoneæ och Nemeæ.

Cotyledoneæ utgöras af Linnés Phanerogamer. De hafva frön som utveckla hjertblad. Likaså hafva de blommor med tydliga köndelar.

Nemeæ sakna blommor och tydliga köndelar, utgöras af Linnés Cryptogamer

§ 41. Reichenbachs Naturliga System. Ganska skarpsinnigt har äfven Reichenbach, utgående från en ideal uppfattning af vextriket, upprättat ett naturligt system, som började med de lägre bildningarne, i stigande fortgår till de högre och innesluter alla i ett harmoniskt helt. Han uppfattar vexternas lif under tvenne hufvudperioder af hvilka den ena är vexternas groddlif eller utbildning ur fröet, under hvilket förhållande den är afskild från ljuset; den andra perioden är ljuslifvet under hvilken vexten utvecklar sina organ i ljuset. Men liksom hos de högre vexterna både groddlif och ljuslif finnes, så finnes hos de lägre eller lägsta endast groddlif, emedan hela deras lif är blott en utveckling ur fröet. I följe häraf sönderfaller vextriket i tvenne hufvudafdelningar: Halfvexter och Fullkomliga vexter. Dessa sednare betraktas sedan under tvenne perioder: Stambildningen (Vegetatio) och Blom- och Fruktbildningen (Fructification). Efter dessa tvenne och de lägsta vexternas, som blott egna groddlif, sönderfaller hela vextriket i trenne grader, hvilka sedan indelas i 8 klasser, grundade på vexternas frön, knoppar, rötter, stammar, blad, köndelar och frukter. De tre graderna äro: 1. Trådartade vexter (Inophyta) eller Halfvexter, äro de som blott ega groddlif och bestå af en lös, fibrös massa. 2. Stamvexter (Stelechophyta) eller full komligare vexter med en herrskande Stamutbildning. 3. Blom- eller Fruktvexter (Anto Carpophyta) eller fullkomligare vexter med öfvervägande blom- och fruktbildning."

Efter avdelningen "Vextlära" på 92 sidor följer avdelningen "Svensk Flora" på 296 sidor, uppställd som en konventionell bestämningsflora enligt Linnés system, med artbeskrifningar och utbredningsuppgifter.

Ett exempel som recensenten i Botaniska Notiser reagerat på är fjädergräset *Stipa pennata* som står med i avsnittet "Bihang innehållande förvildade, utgångna och som Svenska tvifvelaktiga vexter" Där har Högberg rört till det riktigt ordentligt och förlagt fyndplatserna till "Östergötland vid Bartofta i Åsaka" och att den skall vara tagen "någonstans söder om Stockholm". Det visar att han dels inte har någon insikt om att Vartofta-Åsaka socken ligger i Västergötland och dels inte vet att det är en bofast, svensk art.

Högbergs flora är inte särskilt känd eller ofta refererad till vad jag kunnat se. Hartmans flora var ju den tongivande och Hartman tar inte upp den bland "Anförde författare och arbeten" i elfte upplagan av sin "Skandinaviens Flora" från 1879.

Recensenten i Botaniska Notiser dömer ut Högmans arbete totalt, vilket i viss mån är förståeligt eftersom Högman dels har plagierat Hartman till stora delar i avdelningen Svensk Flora, och dels försöker lansera några nya arter utan särskild underbyggnad. De inledande avsnitten har han dock lagt ner stor möda på.

Recensentens slutkläm är inte att leka med:

Men Ref. har redan uppehållit sig vid detta arbete vida längre än det förtjenar, och han har här upptagit det hufvudsakligen för att derigenom kunna afhålla en eller annan från att på detsamma anskaffande bortkasta penningar utan gagn.

Man måste ändå säga att det är ett beundransvärt arbete av en så ung man även om det kan tyckas vara helt onödigt när Hartman fanns att tillgå.

Den gamla floran i min hylla får stå kvar där som en kuriositet bland andra och kanske mer betydelsefulla gamlingar. **SBT**

Citerad litteratur

Botaniska Notiser, 1843 (3-4), litteraturbihang, redaktör Alexis Lindblad, 38-40. Lund 1843.

Högberg, D. 1843, Svensk Flora innefattande Sveriges Phanerogamvexter, med en kort, förberedande vextlära. För nybörjare utarbetad och utgifven af N. M. Lindhs förlag. Örebro.

Anders Bohlin är ordförande i Västergötlands Botaniska Förening och f.d. medlem av styrelsen för Svenska Botaniska Föreningen.

Adress: Halltorpsgatan 14, 461 41 Trollhättan
E-post: anders.bohlin@telia.com